

Zdrenka, Joachim

"Die burgerlichen Fürsorgananstalten der Reichsstadt Frankfurt a. M. im späten Mittelalter", Werner Moritz, "Studien zur Frankfurter Geschichte", Heft. 14, Frankfurt a. M. 1982 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 79/2, 402-403

1988

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

lonych tematycznie na 26 działów: 1. Miasto przed murami; 2. Miasto jako całość; 3. Bramy, wieże, mury i broń; 4. Domy miejskie; 5. Wnętrza domów; 6. Życie codzienne; 7. Higiena i zdrowie; 8. Handel, transport; 9. Rzemiosło i przemysł; 10. Rzemiosło; 11. Prawo; 12. Walka o władzę; 13. Miasto jako rezydencja; 14. Zmarli i pochówki; 15. Kościoły parafialne; 16. Klasztory; 17. Szpitale 18. Pielgrzymki; 19. Pobożność, herezje; 20. Żydzi w XV w.; 21. Cechy i bractwa; 22. Potężni i bogaci; 23. Portrety; 24. Dzieci i zabawy dziecięce; 25. Szkoły i kształcenie; 26. Perspektywy. Wstęp autora, krótkie omówienie tych 26 problemów i opis przedstawionych rycin, wykaz ważniejszej literatury przedmiotu i spis ilustracji składają się na całą książkę. Zamiar autora był prosty. Chciał on ukazać miasto w XIV—XV w. poprzez własne jego wizerunki. Są to domy, kościoły, mury obronne, wyposażenie wnętrza, a także obrazy ludzi i rzeczy tworzone przez współczesnych. Szczególnie te ostatnie — malowidła, rzeźby, inskrypcje — stanowią źródło na pewno nie gorzej informujące o życiu w mieście niż najdokładniejsze nawet opisy literackie. Materiał zebrany przez Boockmanna ukazuje przestrzeń, w której działali ludzie z miast, ilustruje zakres ich zainteresowań, daje podstawę sądów o gustach i poglądach mieszczańskich. Drugoplanowe treści ikonograficzne pozwalają na poznanie różnych wyobrażeń i być może — pragnień ludzkich, umożliwiają zorientowanie się w panujących stereotypach dotyczących zła i dobra, piękna i brzydoty, siły i słabości. Książka jest świetnym podręcznikiem — także akademickim — pozwalającym na ćwiczenia warsztatowe, umożliwiającym dalsze samodzielne rozważania. Jest też przedmiotem zazdrości czytelnika polskiego. Warto bowiem byłoby wydać analogiczne dzieło poświęcone dziejom naszego kraju a i o stosowne materiały nie byłoby trudno. Nie wydaje się to niestety możliwe w obecnej sytuacji panującej w naszej poligrafii.

H. S.

Werner Moritz, *Die burgerlichen Fürsorgananstalten der Reichsstadt Frankfurt a. M. im späten Mittelalter*, „Studien zur Frankfurter Geschichte“, Heft nr 14, Verlag Waldemar Kramer, Frankfurt a. M. 1982, s. 279.

Tematem prezentowanej pracy są miejskie zakłady opieki społecznej we Frankfurcie nad Menem od drugiej połowy XIII wieku do roku 1530. Opracowanie tej tematyki w okresie trzech stuleci wymagało od autora, obecnie docenta Archivalische Hochschule w Marburgu dobrego przygotowania fachowego. Praca ta została obroniona jako rozprawa doktorska na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Frankfurckiego. Przed oddaniem do druku autor uzupełnił ją jeszcze w tekście i aparacie naukowym.

Historyków polskich zajmujących się tematyką miejską praca ta powinna zachęcić do podobnych badań nad opieką społeczną miast polskich w średniowieczu i później. Dla tego rodzaju badań będzie niniejsza praca doskonałą bazą wyjściową w rozważaniach o charakterze ogólnym oraz nieodzowną w badaniach porównawczych.

Omawiana książka dzieli się na trzy zasadnicze rozdziały, które poprzedzone zostały wstępem.

We wstępie autor zawarł rozważania o charakterze ogólnym nad opieką społeczną w średniowieczu oraz przedstawił w krótkim szkicu jej rozwój na przykładzie Frankfurtu nad Menem. Następnie zaprezentował on cele pracy, stan badań i omówił bazę źródłową. W drugiej części wstępu (s. 22—30) autor przed-

stawił rozwój samorządu oraz prawa miejskiego w powiązaniu z sytuacją gospodarczo-społeczną Frankfurtu nad Menem w omawianym okresie.

Rozdział I poświęcono poszczególnym zakładom opieki społecznej i szpitalom, zaczynając od szpitala św. Ducha, którego początki sięgają drugiej połowy XIII w. (1267). Na przykładzie tego zakładu autor omówił rolę bractwa szpitalnego i opieki oraz przeanalizował — na ile tylko pozwoliły źródła — uposażenia, w tym także majątek stały w postaci zabudowań szpitalnych. Osobny podrozdział poświęcono środowisku społecznemu tegoż szpitala. Następnie autora interesowało pochodzenie społeczne pacjentów oraz sprawy natury technicznej związane z funkcjonowaniem zakładu. Drugim z omówionych zakładów jest Gutleuthof poświęcony źródłowo po raz pierwszy w r. 1283 a przeznaczony dla trędowatych i obłożnie chorych. Trzecim jest szpital pod wezwaniem Trzech Króli w Sachsenhausen, który w połowie XV w. (1464 r.) połączono ze szpitalem św. Ducha. Następnie autor zajął się przytułkami dla nędzarzy, głównie przytułkiem pod wezwaniem św. Marty oraz domami opieki społecznej, czynnymi tylko w okresie wielkich zaraz i epidemii. Rozdział kończą rozważania na temat fundacji św. Mikołaja, założonej w 1428 r. przez ówczesnego lekarza Jana Wiesebedera, z której kapitału wyplacano biednym jałmużnę.

Rozdział II został poświęcony rozważaniom natury administracyjno-prawnej. Kolejne podrozdziały dotyczą: rady i opiekuna zakładu, mistrza i pisarza, dzierżawców włości ziemskich i Gutleuthofu, personelu pomocniczego, mieszkańców szpitali oraz służby duchownej, nierozłącznie związanej z działalnością zakładów opiekuńczych.

W rozdziale III autor zajął się sprawami gospodarczymi. Na podstawie zachowanych różnych rachunków oraz rejestrów czynszowych możliwe było ustalenie obszaru posiadłości ziemskich oraz wielkości rent, z których poszczególne zakłady czerpały środki na finansowanie swojej działalności. Przykładowo autor ustalił, że szpital św. Ducha na przełomie XV/XVI wieku otrzymywał regularnie dochody z 60 miasteczek, wsi, dóbr i klasztorów.

Na zakończenie w krótkim podrozdziale autor zajął się kwestią powołania do życia we Frankfurcie nad Menem w 1531 r. instytucjonalnej fundacji, która dostarczała środków finansowych na pomoc dla biednych, tzw. *Almosankasten*. W aneksach zamieścił wykazy kuratorów (*Pfleger*): szpitala św. Ducha z lat 1278—1531, Gutleuthofu z lat 1393—1530, szpitala p. w. Trzech Króli z lat 1352—1464 i fundacji św. Mikołaja z lat 1438—1530.

Zaletą omawianej książki jest szerokie wykorzystanie materiału archiwalnego. Książka ma bardzo przejrzysty układ, jest ładnie wydana na dobrym papierze, tekst ożywiają umiejętnie dobrane ilustracje. Odczuwa się brak indeksu osób i miejscowości.

J. Z.

Federigo Melis, *La banca pisana e le origini della banca moderna*, con introduzione di Luigi de Rosa, a cura di Marco Spalanzani, Istituto Internazionale di Storia Economica „F. Datini”. Prato. Opere sparse di Federigo Melis, Le Monnier, Firenze 1987 s. XXXV, 387.

Zbiór prac zasłużonego twórcy Międzynarodowego Instytutu Historii Gospodarczej w Prato poświęconych dziejom bankowości wart jest odnotowania z dwóch powodów. Po pierwsze — obok studiów rozsianych w trudno dostępnym